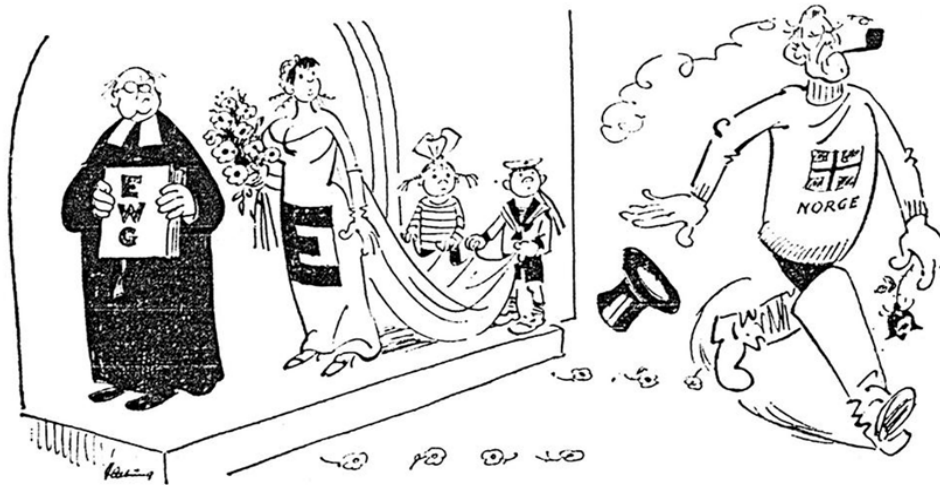

Een onmogelijk huwelijk

Een studie naar de dubbele afwijzing van het lidmaatschap van de EU door Noorwegen

Der Bräutigam sagt nein

Zeichnung: Hartung

Naam: L.J. Burger

Cursus: OS III – Europa en de wereld

Docent: Dr. M.L.L. Segers

Datum: 21-06-2012

Inhoudsopgave

Inleiding.....	4
Centrale vraag	5
Theorievorming over onderwerp	6
Theorie 1: Clive Archer – “Noorwegen beweegt meer richting EU.”	6
Theorie 2: Sieglinde Gstöhl - “Noorwegen beweegt verder van de EU weg.”	8
Vergelijking theorieën	9
Inhoud van de scriptie	10
Casus I: Uitkomst onderhandelingen met Noorwegen in 1972.	11
Historische context Noorwegen tot aan 1972.	11
Problemen bij toetreding in de jaren zeventig: Eurosceptis elementen	12
Visserij	12
Landbouw	13
Olie en gaswinning	13
Strategie Europese Commissie in jaren zeventig	14
Problemen in de jaren zestig die leiden tot strategie EC in de jaren zeventig.....	14
Landbouw	16
Visserij	17
Politiek	18
Economie.....	19
Voordeel die EC ziet bij toetreding Noorwegen in de jaren zeventig	20
Casus II: Uitkomst 1993.....	21
Historische context Noorwegen 1972 tot aan 1993.	21
Economie.....	21
Demografie.....	22

Redenen dat Noorwegen wederom aanvraagverzoek deed in 1992.....	22
Strategie Europese Commissie ten aanzien van Noorwegen in de jaren negentig	24
Houding EC ten aanzien van toetreding Noorwegen: Opinion Paper 1990.....	24
Algemene strategie in jaren negentig	26
EC strategie ten aanzien van visserij	26
EC strategie ten aanzien van energie en milieu	27
EC strategie ten aanzien van economische ontwikkelingen	28
EC strategie ten aanzien van Subsidies op gebied van alcohol en tabak	28
EC strategie ten aanzien van Ontwikkelingssamenwerking	29
Strategie ten aanzien van landbouwbeleid	29
Conclusie	30
Case 1 en 2	31
Archer en Gstöhl.....	31
Resultaten scriptie.....	33
Epiloog.....	34
Literatuurlijst	36
Officiële bronnen.....	36
Secundaire bronnen	36
Digitale bronnen.....	37

Inleiding

Met de verdragen van Rome in 1957 ging het Europese integratieproces een nieuwe fase in. Zo kwam de Europese Economische Gemeenschap (EEG) tot stand, waarbij de economische samenwerking werd uitgebreid tot vrijwel alle sectoren. Daarbij kwam de nadruk te liggen op de afstemming van het landbouwbeleid door middel van een gemeenschappelijk landbouwbeleid (CAP) waarbij landbouwsubsidies verstrekt zouden worden om economisch zwakkere gebieden in Europa bij te staan.¹

Verder kwam er één tolvrije regio met gemeenschappelijke buitengrenzen; Oorspronkelijk doel van de EEG was een douane-unie en een gemeenschappelijke markt voor landbouwproducten. Tevens werd Euratom opgericht, van waaruit voortaan de gemeenschappelijke ontwikkeling van kernenergie beheerd zou worden. Tien jaar later, in 1967 ging de EEG over in de EG.²

Een van de belangrijkste instituties die tot stand kwam tijdens de Verdragen van Rome in 1957 was de Europese Commissie (EC). De EC, die onafhankelijk van nationale overheden zou gaan opereren, was in potentie machtig, zeker met betrekking tot het ondersteunen van gemeenschapsrecht en het initiëren en implementeren van gemeenschapswetgeving.³

Eind jaren vijftig kreeg de Europese Commissie te maken met toetredingsverzoeken van Engeland, Denemarken en Noorwegen. Van deze verzoeken kwam aanvankelijk niets terecht, vanwege het feit dat de Franse president Charles de Gaulle, een felle tegenstander van verdere Europese integratie deze toetredingsverzoeken tot tweemaal toe blokkeerde.⁴

Het gevolg van de afwijzing was dat Engeland samen met onder andere Denemarken en Noorwegen een rivaliserend handelsblok opzette, de EFTA, in 1959. Het belangrijkste doel van de EFTA was om druk op de EEG te verhogen onderhandelingen te heropenen voor een vrijhandelszone.⁵

¹ D. Dinan, Europe Recast. A History of European Union (New York 2004) 76-79.

² Dinan, Europe Recast, 76-79.

³ C. Archer, Norway outside the European Union. Norway and European integration from 1994 to 2004 (Oxon 2005) 77.

⁴ Archer, Norway, 106-112.

⁵ Dinan, Europe Recast, 91.

In de jaren zeventig ging de Europese integratie de volgende fase in, toen De Gaulle eind jaren zestig aftrad. De Gaulles opvolger, Georges Pompidou, stond positiever ten aanzien van Europese integratie onder andere ten aanzien van eventueel Brits lidmaatschap. Mede daarom deden in deze tijd Engeland, Zweden, Denemarken en Noorwegen een hernieuwd verzoek tot lidmaatschap. 6 De reden dat Noorwegen tegelijkertijd met Engeland aanvraag deed voor lidmaatschap lag hem in de sterke economische banden die het met Engeland onderhield via de EFTA. 7

Ondanks het feit dat zowel het Noorse Parlement als de EC hun groene licht had gegeven voor Noors lidmaatschap van de EG weigerde Noorwegen uiteindelijk lidmaatschap van de EG als gevolg van afwijzing van het volk doormiddel van een referendum. 8 De regering, zo zal later in deze scriptie blijken, hechtte veel waarde aan de mening van het volk en liet zich hierdoor ten aanzien van de besluitvorming over toetreding tot de EG leiden.

In de jaren negentig, ruim twintig jaar na het eerste toetredingsverzoek waarin de EG was overgegaan in de EU, deed Noorwegen wederom een aanvraag voor lidmaatschap. Ook bij dit toetredingsverzoek waren zowel de EC als het Noorse Parlement positief over toetreding van Noorwegen tot de EU. Ondanks deze positieve voortekenen, bleek ook in 1993 uit een referendum dat het Noorse volk niet instemde met Noors lidmaatschap. 9

Centrale vraag

De vraag die in deze scriptie centraal staat is welke strategie de Europese Commissie toepaste bij de aanvraag van Noorwegen voor het lidmaatschap van de EG in de jaren zeventig en negentig en in hoeverre deze strategie in de jaren is veranderd. Daarbij zal worden gekeken naar opiniestukken van de EC uit de jaren zeventig en negentig om de strategie te achterhalen.

Vervolgens zullen beide strategieën naast elkaar worden gelegd om te bepalen in hoeverre en op welk aspecten de strategie van de EC ten aanzien van toetreding van Noorwegen tot de EG is veranderd dan wel gelijk is gebleven.

6 Ibid. 128.

7 Ibid. 128.

8 Ibid. 128.

9 Archer, Norway, 57.

Theorievorming over onderwerp

In de literatuur is vooral veel gepubliceerd over de rol van het Noorse volk bij de aanvraagverzoeken voor lidmaatschap van de EU door Noorwegen in de jaren zeventig en negentig. In de inleiding kwam het toetredingsverzoek uit de jaren zestig weliswaar kort aan bod, maar zal in de rest van de scriptie verder niet worden uitgewerkt. De nadruk in deze scriptie zal liggen op de toetredingsverzoeken uit de jaren zeventig en negentig.

Wat opvalt aan de studies over laatstgenoemde verzoeken, is dat er geen aandacht werd geschonken aan de rol van de Europese Commissie en diens strategie met betrekking tot beide toetredingsaanvragen. Wel wordt in deze studies veel aandacht geschonken aan de rol en de houding van het Noorse volk ten aanzien van lidmaatschap. Gezien het belang van de argumenten van het volk ter ondersteuning van de studie naar de strategie van de EC ten aanzien van de toetredingsverzoeken van Noorwegen zal in deze scriptie bij dit aspect worden stilgestaan. In deze scriptie zal uiteindelijk getracht worden een nuance in beide theorieën, die hierna kort aan bod komen, aan te brengen.

Theorie 1: Clive Archer – “Noorwegen beweegt meer richting EU.”

De eerste theorie die aan bod komt is die van de Noorse wetenschap Clive Archer. Archer heeft in zijn boek “Norway outside the European Union” de achtergrond van de beslissing in 1994 om niet toe te treden tot de EU onderzocht. Tevens schonk hij aandacht aan de interactie tussen Noorwegen en de EU door middel van de EEA, opgericht in 1992, welke Noorwegen toegang verleende tot de markten van de EG.¹⁰

De EEA EFTA staten, waaronder Noorwegen, namen een speciale plaats in het besluitvormingsproces van de EG in. Met de EEA, opgericht in 1992, probeerde de EC een manier te vinden om de wetten van een partij (de EU) te vertalen in de wetgevende tak van een andere partij (de EEA EFTA staten). Archer stelde dat er sprake was van een proces waarbij de laatste partij een directe invloed kon hebben in het besluitvormingsproces van de eerstgenoemde.¹¹

¹⁰ Archer, Norway, Titelblad.

¹¹ Ibid. 91.

Archer stelde dat Noorwegen door deel te nemen aan de EEA gewoon werd om de EG te beïnvloeden en tevens hier de voordelen van in ging zien. Een uitzondering vormde de petroleumindustrie, die zelf onderdeel uitmaakt van een wereldeconomie. Echter, zelfs in deze industrie was invloed van de EU merkbaar en werd het van Noorse autonomie ontdaan. Dit bood volgens Archer op diens beurt een impuls tot verdere koppeling aan het proces van de Europese integratie.¹²

Kern van Archers theorie is dat Noorwegen in de afgelopen decennia meer en meer richting de EU bewoog. Redenen hiervoor noemt hij het overnemen van EU wetgeving door Noorwegen en het feit dat de organisatie waar Noorwegen toe behoorde, de EEA, steeds verder aan waarde verloor doordat onder ander Zweden en Oostenrijk toetraden tot de EG. Het gevolg van deze laatste ontwikkeling was dat Noorwegen zich genoodzaakt voelde verdere toenadering tot de EG te zoeken door middel van het aanvragen van volledig lidmaatschap. ¹³

Er heerste echter grote Eurosceptis in Noorwegen in de jaren zeventig. Reden hiervoor was het feit dat de Noren pas relatief kort geleden onafhankelijk waren geworden van Zweden (begin twintigste eeuw), wat maakte dat Noorwegen wantrouwig was om zich bij een ander statenverbond te voegen, zij het vrijwillig.¹⁴

Toch stelde Archer dat als Noorwegen zich bij de unie zou voegen waar tot dan toe Zweden nog geen deel van uitmaakte dit vast en zeker de Noorse positie ten opzichte van haar oude imperiale macht zou versterken.¹⁵ Belangrijk om te vermelden is dat Archer met zijn boek `Outside Europe` vooral onderzoek heeft gedaan naar het toetredingsverzoek uit de jaren negentig en het toetredingsverzoek uit de jaren zeventig gebruikt heeft om het toetredingsverzoek uit de jaren negentig in te leiden.¹⁶

¹² Ibid. 194.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid. 140..

¹⁵ Ibid.

¹⁶ enkel in hoofdstuk 2 en 3 gaat hij in op het toetredingsverzoek uit de jaren zeventig; de andere vijf hoofdstukken gaan over toetredingsverzoek uit de jaren negentig.

Theorie 2: Sieglinde Gstöhl - “Noorwegen beweegt verder van de EU weg.””

Een andere theorie die in deze scriptie aan bod komt is die van Sieglinde Gstöhl.

Gstöhl heeft in haar artikel “Odd Out” twee zaken aan de kaak willen stellen. Zo beweerde zij dat de keuze van Noorwegen om in beperkte mate geïntegreerd te zijn met de EG voortkomt uit een combinatie van zowel sterke economische impulsen als hoge politieke hindernissen ten aanzien van integratie¹⁷. Zij stelt dat hoe rijker een kleine staat is binnen Europa, hoe minder het zich Europees voelt. Deze uitspraak kan verklaren waarom het Noorse volk tot tweemaal toe lidmaatschap van de EU afwees.¹⁸ In deze scriptie is deze gedachte van Gstöhl tegenover de gedachte van Archer gezet.

Gstöhl schonk in haar artikel ook aandacht aan de Eurosceptici die spraken van de ‘Volksmacht tegen de Unie’ en meenden dat volledig EG lidmaatschap de Noorse soevereiniteit zou schaden. Zij bleven erbij dat de Noorse economie in staat was buiten de EG te blijven dankzij diens natuurlijke bronnen op het gebied van olie en gas diens lidmaatschap van de EEA waarbij het veiligheidsbeleid zou worden geregeld door de NAVO.¹⁹

Gstöhl schonk in haar artikel zowel aandacht voor het toetredingsverzoek uit de jaren zeventig als de jaren negentig. Met haar artikel wilde ze beide toetredingsverzoeken met elkaar vergelijken. In haar artikel schonk zij in het bijzonder de aandacht aan de beweegredenen bij het Noorse volk om tot tweemaal toe lidmaatschap af te wijzen.

¹⁷ in termen van politieke instituties, maatschappelijke kloven en historische ervaringen van buitenlandse heerschappij door Zweden, S. Gstöhl, Switzerland, Norway and the European Union. The Odd Ones Out? In: Euryopa articles & conférences 2-1996 (Genève 1996) achterflap.

¹⁸ Gstöhl, odd out, 3.

¹⁹ Ibid. 18.

Vergelijking theorieën

Zoals uit het voorgaande stuk duidelijk is geworden hielden beide auteurs er een verschillende mening op na als het ging om de ontwikkeling in de verhouding tussen Noorwegen en de Europese Commissie ten aanzien van Europese integratie in de afgelopen decennia.

Zo stelde Archer in zijn theorie dat Noorwegen in de afgelopen decennia een ontwikkeling doormaakte waarbij het meer en meer richting de EG bewoog. Redenen hiervoor noemde hij het overnemen van EG wetgeving door Noorwegen en het feit dat de organisatie waar Noorwegen toe behoorde, de EEA, steeds verder aan waarde verloor doordat onder ander Zweden en Oostenrijk toetraden tot de EG en Noorwegen hierdoor de noodzaak zag ook toe te treden.²⁰

Gstöhl echter zag geen ontwikkeling, maar uit haar stuk spreekt een soort van patstelling doordat zij een gelijkenis ziet in de referenda van de jaren zeventig en de jaren negentig; in beide gevallen was de grootste weerstand tegen toetreding te vinden in het Noorden, in de landbouw en vissersgemeenten, waar de eurosceptis het grootst was. Evenals in de jaren zeventig vormden soevereiniteit, landbouw, visserij, sociale en regionaal beleid de belangrijkste discussiepunten in het debat.²¹

Uit bovenstaande blijkt dat de EC met betrekking tot de integratie van Noorwegen in tussenliggende twintig jaar volgens Gstöhl er niet is in geslaagd om het land volledig bij de EG te betrekken door middel van volledig lidmaatschap. Wel heeft de EC, zo zal later blijken in deze scriptie, veel in het werk gesteld om Noorwegen tot volledig lidmaatschap te bewegen.

Deze scriptie zal een nuance aanbrengen in beide theorieën doordat opinies van de EC uit de jaren zeventig en negentig worden geanalyseerd. Uit deze analyse zal blijken welke strategie de EC bij beide toetredingsverzoeken toepaste. Tevens zal duidelijk worden welk belang de EC bij toetreding Noorwegen in de jaren zeventig en de jaren negentig.

²⁰ Archer, Norway 194.

²¹ Ibid. 17.

Inhoud van de scriptie

Deze scriptie is als volgt opgebouwd. Allereerst zullen beide cases aan bod komen. Zowel bij het verzoek in de jaren zeventig als het verzoek in de jaren negentig zal een historische context worden geschetst waaruit zal blijken onder welke omstandigheden de aanvraagverzoeken vorm kregen. Naast een historische context zal dieper worden ingegaan op het toetredingsverzoek door opinies van de Europese commissie te analyseren. Uit deze opinies zal blijken hoe de EC tegenover toetreding van Noorwegen stond.

Door zowel de pro als contra argumenten te beschrijven ten aanzien van toetreding van Noorwegen tot de EG zal duidelijk worden welke strategie de EC voor ogen had in de afzonderlijke toetredingsverzoeken. Niet alleen zal worden gekeken naar de kant van de Europese Commissie door behandeling van opiniestukken uit de jaren zeventig en negentig, ook is oog voor de reden waarom toetredingsverzoeken van Noorwegen uiteindelijk problematisch bleken door te kijken naar het werk van Archer en Gstöhl die aan dit aspect veel aandacht hebben geschonken.

Dat deze toetredingsverzoeken problematisch verliepen lag niet zozeer aan de houding van het Noors Parlement of de Europese Commissie, als wel aan de houding van het Noorse volk. Zij hadden namelijk tot tweemaal toe de beslissende stem met betrekking tot toetreding en tot tweemaal toe stemden zij tegen lidmaatschap van de EG. Duidelijk zal worden gemaakt wat hun argumenten waren tegen toetreding.

Tot slot zal worden ingegaan op de behandelde theorieën en zal een nuance in de theorieën worden aangebracht. Daarbij zal geprobeerd worden een antwoord te geven op de hoofdvraag in hoeverre de strategie van de Europese Commissie ten aanzien van Noorwegen veranderde in de jaren zeventig tot jaren negentig, waarbinnen Noorwegen tot tweemaal toe lidmaatschap aanvroeg van de EG.

Casus I: Uitkomst onderhandelingen met Noorwegen in 1972.

Historische context Noorwegen tot aan 1972.

Zoals in de inleiding al vermeld ging de Europese integratie eind jaren zestig een nieuwe fase in, nadat Charles de Gaulle, een felle tegenstander van verdere Europese integratie van het politieke toneel was verdwenen. In deze tijd deden Engeland, Zweden, Denemarken en Noorwegen een hernieuwd verzoek tot lidmaatschap, nadat dit eerder in de jaren zestig door De Gaulle was verhinderd.²²

Om te bepalen in hoeverre de Europese Commissie belang hechtte aan de toetreding van Noorwegen tot de EG, zal aan de hand van de opinie van de EC worden gekeken welke argumenten werden aangedragen voor Noorse toetreding.

Wat eveneens een obstakel voor Noorse toetreding vormde was de CAP. De CAP werd in de jaren zestig in het leven geroepen om iets te doen aan de torenhoge subsidies die boeren in Europa ontvingen. Niet alleen waren de hoge subsidies nadelig voor de concurrentie; tevens zette het de boeren aan niet marktconform te produceren, wat tot gevolg had dat er melk- wijn en kaasbergen ontstonden. De CAP voorzag vrije toegang tot de Europese markt tegen gegarandeerde prijzen.²³

²² Archer, Norway, 128.

²³ M.J.Dedman, *The Origins and Development of the European Union 1945-95. A history of European integration* (London 1996) 127.

Problemen bij toetreding in de jaren zeventig: Euroscopsis elementen

Namens Noorwegen richtte op 21 juli 1967 minister van buitenlandse zaken, John Lyng, een brief aan de president van de Europese Raad, Mr. Karl Schiller, waarin zijn regering verzocht de onderhandelingen te openen, met het oog op Noorse toetreding.²⁴ Noorwegen deed zijn verzoek in een tijd waarin de Koude oorlog nog in volle gang was. In de periode van aanvraag was er echter een verandering van de koude oorlog merkbaar, namelijk de verschuiving naar detente. De Noorse politiek was in deze tijd verdeeld, aangezien de Conservatieven wensten dat Noorwegen deel zou gaan uitmaken van de EEG terwijl de Centrum partij juist tegen toetreding was.²⁵

Voor de opposenten ten aanzien van Noors lidmaatschap was het eventueel opgeven van beleidsautonomie de belangrijkste reden om zich negatief ten aanzien van eventuele Noorse toetreding tot de EEG op te stellen, omdat zij er weinig vertrouwen in hadden dat Noorwegen als een EG lidstaat veel invloed zou hebben op beslissingen die dan op hun beurt direct invloed op het land zouden hebben.²⁶ De euroscopsis in Noorwegen ten aanzien van het toetredingsverzoek uit de jaren zeventig had betrekking op drie deelgebieden, te weten de visserij, de landbouw en de olie- en gaswinning. Crux bij deze gevallen was de weerzin bij een deel van het Noorse volk op een van deze gebieden beleidsautonomie af te staan aan de EG. ²⁷

Visserij

Noorwegen wilde een wettelijke garantie dat de 12-mijls limiet zou voort worden gezet na 1982 tenzij anders beslist door de EEG raad en het wilde de 12-mijl beperking te zien toegepast op de hele kustlijn vanaf de Sovjetgrens in het noorden tot het meest zuidelijke punt in Lindesnes.²⁸ Tevens zorgde de veranderende milieupolitiek in Europa voor problemen. In de jaren zeventig kwam er in Europa meer aandacht voor het milieu. Dit werkte ook door in de politiek die toen bedreven werd.

²⁴ Commission of the European Communities, The Enlarged Community, Outcome of the negotiations with the applicant states in: Supplement 1/72 - Bulletin of the European Communities (Brussel 1972) 13.

²⁵ Archer, Norway, 41-42.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

²⁸ F. Laursen, Small Powers at sea. Scandinavia and the New International Marine Order (Dordrecht 1993) 109.

Om iets te doen aan de visstand in Europa kwam men met de CFP in 1971. Met deze regelgeving wilde men er voor zorgen dat de visstand gereguleerd werd. 29 De Noorse vissers zouden weliswaar toegang krijgen tot de gemeenschappelijke markt van de Europese gemeenschap en het zou inspraak hebben bij besluitvorming van de CFP. Wat het echter problematisch maakte, was dat lidmaatschap uiteindelijk de wateren zouden openen, voor schepen van andere EC staten en wellicht zelfs voor niet- EC landen, die de Noren als hun wateren beschouwde.³⁰

Landbouw

Om te illustreren welk effect de CAP had op exportafhankelijke landen, kon gekeken worden naar Denemarken. Was het in de jaren vijftig nog een grote vleesleverancier voor Duitsland, met de incorporatie van de CAP in de Deense regelgeving, zorgde het ervoor dat de meeste van deze markt verloren ging. 31 Noren raakten bekend met dit voorbeeld, wat ervoor zorgde dat zij negatief tegenover het CAP gingen staan.

Olie en gaswinning

Gebeurtenissen elders in Europa hadden geen positief effect op de JA campagne voor Noors toetreden tot de EU. In aanloop naar de stemming over aanvraag van lidmaatschap, had de EC commissaris Ferdinand Spaak zijn ideeën voor een gemeenschappelijk energiebeleid aangekondigd dat zou inhouden dat Noorwegen kostbare offshore olie en gas ontdekkingen een gemeenschapsbron zouden worden.³²

29 Ibid. 128.

30 Ibid. 48.

31 Dedman 121.

32 Archer, 47.

Problemen in de jaren zestig die leiden tot strategie EC in de jaren zeventig

Eind jaren zestig wees de EC op de noodzaak voor de versterking, verdieping of ontwikkeling van de EG.³³ Sinds 1967 werd de EG zich, los van het uitbreidingsvraagstuk, bewust van de ernstige problemen die in Europa in de landbouw zich voordeden. Deze problemen ontstonden voor zowel de producenten als de consumenten op financieel gebied. De EC wees vanaf 1967 middelen aan waarmee de landbouwproblematiek zou kunnen worden opgelost.³⁴

De EC sprak zich vooral uitgesproken voor maatregelen op het gebied van de structuur van de productie en de afzet en voor een nieuwe oriëntering van het markt- en prijsbeleid. Deze nieuwe oriëntering van het gemeenschappelijk landbouwbeleid moest zowel leiden tot een evenwicht tussen productie en afzetmogelijkheden, waarbij rekening moest worden gehouden met de mogelijke in- en uitvoer en tevens met een redelijke beloning van de investeringen en de arbeidskrachten in de landbouw. ³⁵ Strategie was tevens erop gericht kandidaat-lidstaten beter voor te lichten op het gebied van institutionele vraagstukken. Dit was tot dusver nog niet gebeurd. ³⁶

Onderhandelingen met kandidaat-lidstaten, waaronder Noorwegen, vonden plaats in twee fasen. Dit paste in de strategie van de EC door te onderhandelen in twee fasen. De eerste fase zou gaan over vraagstukken waarbij de al in werking of nog in wording zijnde gemeenschappelijke beleidsvormen aan bod kwamen. Voorbeelden van vraagstukken waren onder andere het gemeenschappelijk buitentarief en het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Voor deze vraagstukken was een onderhandeling van communautaire aard noodzakelijk.³⁷

³³ Commissie der Europese Gemeenschappen, Advies van de commissie aan de raad betreffende de verzoeken om toetreden van het Verenigd Koninkrijk, Ierland, Denemarken en Noorwegen krachtens de artikelen 237 van het EEG-Verdrag, 205 van het EGA-Verdrag en 98 van het EGKS-verdrag. (1 oktober 1969): Supplement van het Bulletin nr. 9-10/1969 (Brussel 1969) 7.

³⁴ Supplement van het Bulletin nr. 9-10/1969, 14.

³⁵ Supplement van het Bulletin nr. 9-10/1969, 14.

³⁶ Ibid. 7.

³⁷ Ibid. 45.

De tweede fase zou gevoerd worden door lidstaten zelf. Nadruk bij deze fase zal worden gelegd op de specifiek politieke vraagstukken, zoals algemene politieke problemen als gevolg van vergroting van de Gemeenschap, de institutionele problemen en de aanpassing die in de verdragteksten dienen te worden aangebracht.³⁸

EC was ervan overtuigd dat een dergelijke onderhandelingsstrategie ervoor zou kunnen zorgen dat onderhandelingen konden worden verkort, waardoor de kans op succesvolle onderhandelingen vergroot kan worden.³⁹ Strategie EC zat hem erin dat het de kandidaat-lidstaten uitvoerig voorbereide op lidmaatschap door hen te wijzen op het feit dat zij hun beleid moeten richten op dat van de EG. Hierdoor zou onder andere hun economieën versterkt kunnen worden. Door op een dergelijk manier te handelen zouden de kandidaat-lidstaten in eerste instantie de oplossing vergemakkelijken voor de vele problemen waarvoor zij gesteld zouden worden.⁴⁰

Algemene strategie in 1969 was dat de regionale economische structuren volstrekt werden geharmoniseerd. Daarbij moest men vanaf het begin van de procedure voor uitbreiding van de Gemeenschap, in het bijzonder rekening houden met de noodzaak van een zeer krachtige bevordering en een communautaire coördinatie van het regionale beleid.⁴¹

Uit de opinie van de jaren zeventig kwam naar voren dat de EC Noorwegen zag als een land dat een zelfde ontwikkelingspeil als de zes had of zelfs beter in het geval van Noorwegen in die tijd en dit kon leiden tot het ontstaan van een grote economische ruimte, door vooral een betere arbeidsverdeling en besparingen doordat er schaalvergroting en massaproductie zouden volgen en er hierdoor een snelle stijging van de levensstandaard mogelijk werd gemaakt. ⁴²

Advies uit de jaren zeventig sprak de noodzaak uit van de opbouw van een echte economische unie waarin ondernemingen hun organisatie en werkzaamheden aan de nieuwe marktdimensie kunnen aanpassen. Zou een dergelijke positieve aanvulling uitblijven, zo oordeelde de EC, dan zou de opheffing van de belemmeringen zelfs een wankel karakter hebben.⁴³ Tevens hamerde de EC erop dat na diende te worden gegaan of de in de Verdragen neergelegde of door de doeltreffendheid van de vergrote Gemeenschap te waarborgen dan wel of nader omschreven verbintenissen voor de huidige en de toekomstige leden nodig waren.⁴⁴

38 Ibid.

39 Ibid.

40 Ibid. 32.

41 Ibid. 92.

42 Ibid. 10.

43 Ibid. 10.

44 Ibid. 11.

Landbouw

Met betrekking tot de landbouw hanteerde de EC de strategie dat het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) en vooral prijs- en afzetgaranties, zonder meer tot nieuwe lidstaten zou worden uitgebreid zonder dat vooraf tot deze heroriëntering van het beleid was overgegaan, dan zou de omvang van de productie van sommige belangrijke landbouwproducten in deze staten sterk kunnen toenemen.⁴⁵ Anderzijds zouden de Zes, door maatregelen op het gebied van de structuur van de productie en de afzet van de landbouwproducten hun achterstand ten opzichte van de verder ontwikkelde landbouw van sommige kandidaat-leden kunnen inlopen. ⁴⁶

De EC was van oordeel dat de grondslagen van het GLB bij de onderhandelingen niet opnieuw aan de orde mogen worden gesteld; de aanpassingsmoeilijkheden van de nieuwe leden moeten door middel van aangepaste overgangsmatregelen worden opgelost. ⁴⁷ EC wees er in zijn opinie op dat er meer belang diende te worden gehecht aan een betere onderlinge afstemming van het economische beleid op middellange termijn van de lidstaten ter verzekering van een meer doeltreffende coördinatie van het lopende economische beleid en de totstandbrenging van een communautaire monetaire samenwerking met de daarvoor in aanmerking komende middelen.⁴⁸ De EC beschouwde dit, de doeltreffende coördinatie, als het ingaan van een nieuwe fase van opbouw van de Gemeenschap, wat dan uiteindelijk zou moeten leiden tot de invoering van een gemeenschappelijk monetair stelsel. ⁴⁹

In de opinie werd gesteld dat voor landen die een voldoende graad van economische ontwikkeling hebben bereikt en beschikken over instellingen en regelingen vergelijkbaar met die van de oprichtende staten in de Gemeenschap toetreding de formule is die het meest in overeenstemming is met de doelstellingen van de verdragen.⁵⁰ De EC wees ook over de bezwaren die kleven aan associatieverdragen, zoals deze het ook is aangegaan met Noorwegen eind jaren zestig. Zo kan er in de eerste plaats sprake zijn dat bijvoorbeeld Noorwegen in bepaalde gevallen zich genoodzaakt voelt zich te voegen naar beslissingen die buiten haar om is genomen; aan de andere kant zorgt de toename van bijzondere regelgeving ervoor dat er complicaties voor de EG optreden.⁵¹

⁴⁵ Ibid. 14-15.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid. 17

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid. 26.

⁵¹ Ibid. 28.

Het oordeel van de EC waarmee het diens strategie prijs gaf, was dat de EG associatieverdragen enkel diende af te sluiten met landen die in verband met hun internationale positie niet direct tot de gemeenschap konden toetreden. 52 In het geval van Noorwegen was het gerechtvaardigd een associatieverdrag aan te gaan, gezien diens strategische geografische positie tijdens de koude oorlog, aangezien het aan de Sovjet Unie grensde.

EC voorzag dit convergerend beleid voor de kandidaat-lidstaten. Het wilde hiermee voorkomen dat uitbreiding van de EG tot een verzwakking of een verwatering van de EG zou leiden. Hier zou sprake van kunnen zijn als kandidaat lidstaten zich niet aan het convergerende beleid zouden houden.⁵³

Ten aanzien van de landbouw nam de EC een duidelijke strategie in. Zo dienden de nieuwe leden het momenteel in de Gemeenschap geldende stelsel over te nemen, zolang deze leden de bepalingen van het GLB nog niet integraal op de als grondstoffen gebruikte producten toepasten.⁵⁴

De reden dat de EC hier vooral de aandacht op richtte kwam door de zeer scherpe concurrentie die van de verwerkende industrie van bepaalde kandidaat-leden voor de voedingsmiddelenindustrie van de Zes te verwachten viel.⁵⁵

Visserij

De EG had in 1970 een akkoord bereikt over een gemeenschappelijk visbeleid, net voor de opening van uitbreidingsonderhandelingen met Noorwegen. Het besluit van de EG kwam op Noorwegen als ongelukkig over. De indruk werd namelijk gewekt dat de EEC van plan was om toegang te verkrijgen voor hun vissersvloten tot de Noorse 12-mijls zone. Noorse vissers eisten de permanente handhaving van de 12-mijls exclusieve zone rond de hele Noorse kust, wat weer niet acceptabel was voor de EG.⁵⁶

De EG was bereid om een protocol te tekenen waarbij het de speciale problemen en belangen ten aanzien van de Noorse visserij erkende en beloofde dat hier rekening mee zou worden gehouden na 1982. Echter was de EG niet bereid om de wettelijke garantie af te geven voor verlenging die Noorwegen wenste. ⁵⁷

52 Ibid.

53 Ibid. 33.

54 Ibid. 55.

55 Ibid. 55.

56 Laursen, *Small power*, 109.

57 Ibid.

Politiek

Het algemene probleem waar de EC mee te maken had was dat bij een uitbreiding van de EG het institutionele apparaat zwaarder wordt. Tijdens de onderhandelingen over Noorwegen leken concessies ten aanzien van Noorwegen onvermijdelijk, vooral op het vlak van de landbouw, wat het apparaat daadwerkelijk zwaarder maakte, gezien de speciale regelingen die voor Noorwegen diende te worden getroffen. EC hield voor ogen om de doeltreffendheid en de rol van de institutionele mechanismen in een vergrote gemeenschap te behouden.⁵⁸

Voorafgaand aan de onderhandelingen over toetreding van onder andere Noorwegen diende het advies van 01-10-1967 en 30-09-1969 te worden opgevolgd waarbij de standpunten worden vastgesteld welke de EG bij de aanvang van de onderhandelingen zal verdedigen.⁵⁹

EC stelde dat bij de onderhandelingen geconcentreerd moet worden op de belangrijke vraagstukken ten aanzien waarvan politieke, economische en sociale beslissingen moeten worden genomen en zal men zich niet dienen te verliezen in de bijzonderheden van alle bijkomstige vraagstukken.⁶⁰ De belangrijkste conclusie die de EC in haar advies van 1969 trok was dat het vraagstuk over de versterking van de EG en het vraagstuk over diens uitbreiding dusdanig sterk met elkaar verbonden was, dat zij deze niet afzonderlijk kon behandelen, maar tegelijkertijd.⁶¹ Het doel wat de EC voor ogen had met de onderhandelingen, was om in een vergrote gemeenschap verbondenheid en dynamiek te bereiken.⁶²

Het advies van de EC wees op voorzorgsmaatregelen die moesten worden getroffen om te voorkomen dat de toetreding van nieuwe landen leidde tot aantasting van de essentiële elementen en de werking van de douane-unie. Men wilde voorkomen dat besluiten binnen de douane-unie werden vertraagd.⁶³

Het toetredingsverzoek van Noorwegen vond plaats in een institutionele verschuiving van douane-unie naar economische unie. Door deze verschuiving was versterking van de instellingen van de Gemeenschap noodzakelijk.⁶⁴ Een ander probleem vormde het gegeven dat Noorwegen over een enkele arbeidsmarkt beschikt en de EC dubde in hoeverre de gemeenschapsvoorrang op het gebied van de toegang tot de arbeidsmarkt een nadelige invloed zou ondervinden van de in Scandinavië

⁵⁸ Bulletin nr. 9-10/ 1969, 35.

⁵⁹ Ibid. 43.

⁶⁰ Ibid. 43.

⁶¹ Ibid. 47.

⁶² Bulletin nr. 9-10/ 1969, 48.

⁶³ Ibid. 53.

⁶⁴ Ibid. 30.

bestaande situatie.⁶⁵

De EC hintte namelijk op het mogelijk weigeren van lidmaatschap van een van de Scandinavische landen door de zinsnede 'dit zou het geval kunnen zijn wanneer het ene of het andere Noordse land buiten de vergrote gemeenschap zou blijven'⁶⁶

Tevens werd gewezen op een economisch aspect wat bij uitbreiding met Noorwegen kon spelen. In het advies werd namelijk gesteld dat de concurrentie kon worden verstoord als gevolg van de bijzondere situatie van de nieuwe leden.⁶⁷

Het advies onderkende de gevolgen die toetreding van Noorwegen kon hebben voor de bevolking. Zo wees het op het feit dat de aanpassing van Noorse producentenprijzen aan het prijsniveau in de Gemeenschap, zou leiden tot een vermindering van het inkomen van de Noorse landbouw. Tevens zou een opheffing van de subsidies bij de consumptie en de verhoging van de prijzen van ingevoerde producten voor een stijging van de consumentenprijzen kunnen zorgen. ⁶⁸ De Europese Commissie was zich dus kennelijk bewust van het feit dat haar strategie ten aanzien van Noorse op weerstand kon rekenen bij de Noorse bevolking.

Economie

Met betrekking tot Noorwegen sprak de EC over een regionaal probleem. Dit probleem komt tot uiting door het verschil wat er bestaat tussen de inkomsten in de meer ontwikkelde gebieden en de randgebieden, in het bijzonder de noordelijke gebieden. Om deze reden zijn er op landbouwgebied speciale maatregelen voor deze gebieden getroffen.⁶⁹

Uitbreiding van de EG bracht andere problemen met zich mee. Deze problemen hadden betrekking op risico's van een verstoring van de concurrentie als gevolg van de bijzondere situatie van de nieuwe leden of op de noodzaak om tot een bevredigende organisatie van de nieuwe communautaire economische ruimte te komen.⁷⁰

In het advies van 1971 dubde EC over het vraagstuk van gelijktijdige toetreding. Bij de onderhandelingen met het eerste land, Engeland, zouden de toekomstige toetredingen van eventueel Denemarken en Noorwegen niet buiten beschouwing mogen worden gelaten.⁷¹

Ten aanzien van toetreding onderkende de EC het probleem dat kandidaat-lidstaten, die niet

⁶⁵ Ibid. 93.

⁶⁶ Ibid..

⁶⁷ Ibid. 87.

⁶⁸ Ibid. 85.

⁶⁹ Ibid. 91.

⁷⁰ Ibid. 87.

⁷¹ Ibid. 24.

op hetzelfde economische niveau zaten als de Zes, niet onmiddellijk en op alle gebieden kunnen inhalen. Daarom voorzag de EC in overgangsmaatregelen.⁷²

Voordeel die EC ziet bij toetreding Noorwegen in de jaren zeventig

Een belangrijke reden dat de EC overging tot toetredingsonderhandelingen met Noorwegen in de jaren zeventig had te maken met de voordelen die het in toekomst Noors lidmaatschap zag.

Zo zou het handelsverkeer binnen de gemeenschappelijke markt als ook met de derde landen worden uitgebreid. Het advies spreekt van een toename van 28,4 miljard dollar voor de zes tot 41,2 miljard in het geval van de vergrote gemeenschap.⁷³ Uit bovenstaande kon geconcludeerd worden dat de EC het toetreden van Noorwegen toejuichte.

De huidige Gemeenschap zou daarnaast ten gevolge van de eventuele uitbreiding met GB, Denemarken en Noorwegen nog duidelijker het karakter krijgen van een grote mondiale importeur.⁷⁴ Tevens een economisch voordeel is dat de uitbreiding van de markt de toename van de productiviteit zal bevorderen.⁷⁵

Met betrekking tot de sector papier en karton konden er namelijk moeilijkheden optreden. In deze sector werd Noorwegen, ten aanzien van de grondstoffenvoorziening namelijk bevoordeeld. Tevens konden zich problemen opdoen ten aanzien van de kartellering in de Scandinavische industrie.⁷⁶

Om deze problemen te ondervangen had de EC aanvankelijk als strategie om maatregelen op het gebied van de industriële politiek worden getroffen om de noodzakelijke aanpassingen te vergemakkelijken. Mocht de coördinatie van het beleid in uitzonderlijke gevallen niet de mogelijkheid scheppen de oorzaken van verstoringen weg te nemen, dan zouden bijvoorbeeld bijzondere overgangs- of aanpassingsmaatregelen noodzakelijk blijken.⁷⁷

Met de toetreding van Noorwegen en de overgangsperiode die hen werd toegestaan, ten opzichte van de huidige leden van de Gemeenschap, zou vast en zeker tot netelige problemen leiden. Echter, zo stelde het advies, zouden deze problemen in belangrijke mate worden verkleind wanneer het tempo van de toepassing van het gemeenschappelijk douanetarief en van de onderlinge verlaging van de douanerechten zodanig zou worden bepaald, dat de mogelijkheden voor verlegging

⁷² Ibid. 25.

⁷³ Ibid. 53.

⁷⁴ Ibid. 54.

⁷⁵ Ibid. 55.

⁷⁶ Ibid. 56.

⁷⁷ Ibid.

van het handelsverkeer beperkt wordt. Tevens zou moeten worden bepaald tegen welke voorwaarden Noorwegen zich, op douanegebied, van de EVA zou moeten losmaken.⁷⁸ Verder werd gesteld dat er verder onderzoek moest worden gedaan naar bepaalde bijzondere producten, waar aanvaarding van de douanerechten alleen werkelijk zin zou hebben wanneer datgene een aantal fundamentele beleidsbeslissingen over het industriebeleid of handelspolitiek zou inhouden.⁷⁹

Casus II: Uitkomst 1993

Historische context Noorwegen 1972 tot aan 1993.

Economie

Waar de rest van Europa gebukt ging onder de financiële gevolgen van de oliecrisis in het Midden Oosten, daar bleef Noorwegen als enig Europees land fier overeind, vanwege diens grote lucratieve gas- en olievoorraden.⁸⁰

Deze voorraden werden eind jaren zestig gevonden waardoor Noorwegen een olienatie werd. Het was een tijd waarin andere industriële landen in het Westen zich tot Noorwegen gingen richten, aangezien zij te maken hadden met een olie-embargo door de Arabische wereld in de periode 1973-1974.⁸¹

Met betrekking tot de economie merkte het Noorse parlement meer dan ooit dat het niet langer internationale handel kon negeren. Archer wijst op het feit dat Noorwegen in de loop van de jaren tachtig door de liberalisering van de kredietmarkt en het gegeven dat Noorwegen afhankelijk was van de olie sector, merkte dat diens binnenlandse economische beleidsterreinen in toenemende mate afhankelijk werden van de internationale situatie. ⁸²

⁷⁸ Ibid. 57.

⁷⁹ Ibid. 58.

⁸⁰ Archer, Norway, 53.

⁸¹ Laursen, Small Powers, 75.

⁸² Archer, Norway, 52.

Demografie

Er was sprake van een toenemende instroom van immigranten naar diens grotere steden. De economie had zich in de tussenliggende periode meer opengesteld voor handel met andere landen, zeker nadat controles met betrekking tot kapitaal waren versoepeld. Op politiek vlak ondervond Noorwegen een verschuiving dat de arbeiderspartij minder macht uitoefende.⁸³

Redenen dat Noorwegen wederom aanvraagverzoek deed in 1992

Het Noorse Parlement zag de noodzaak in om een aanvraag verzoek te doen voor lidmaatschap, omdat zij anders vreesden dat Noorwegen een marginale rol zou gaan spelen in Europa. Volgens Archer was deze vrees op drie punten gestoeld. Ten eerste had Noorwegen niet geprofiteerd van het einde van de koude oorlog, iets wat Denemarken of de Centraal Europese staten bijvoorbeeld wel hadden gedaan.⁸⁴

De EC stelde dat andere EVA-landen een toetredingsverzoek hadden ingediend of voornemens hadden dit te doen en de gevolgen van de opzienbarende veranderingen in het Europese geopolitieke landschap als gevolg van het einde van de koude oorlog.⁸⁵

Ten tweede was merkbaar dat naarmate de dreiging van de koude oorlog afnam, de VS en andere geallieerde krachten hun inmenging in de verdediging van Noorwegen zouden afzwakken. Tijdens de koude oorlog was deze verdediging juist groot, toen de maritieme strategie van de VS erop gericht was NAVO troepen op een regelmatige basis in de Noorse zee te laten voeren. De kracht van Noorwegen in die tijd binnen de NAVO was namelijk diens strategische positie dicht bij de Sovjet-Unie. Tegelijkertijd werd Noorwegen in 1948 juist door Rusland onder druk gezet.⁸⁶

Ten derde was er de zorg dat Noorwegen zou verdwijnen van een conceptuele map van degene die nieuwe veiligheidsafspraken maakten in Europa. Er bestond in Noorwegen de vrees dat men voortaan op dit vlak genegeerd zou worden. Aangezien Noorwegen in de post- koude oorlog periode nog druk zou kunnen voelen van Rusland was het gebaat bij steun van Amerika dan wel de

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Archer, Norway, 139.

⁸⁵ Supplement 2/93, 10.

⁸⁶ Archer, Norway, 139.

EU.87

Noorwegen maakte in de periode tussen 1972 en 1973 een ontwikkeling door op het gebied van demografie, economie en politiek. Noorwegen was rijker geworden door diens olie -en gasvoorraden, ouder geworden gezien de leeftijdsopbouw van de bevolking, meer verstedelijkt waar steeds meer mensen in de dienstensector gingen werken en minder op het platteland. 88

Na het Noorse Nee in 1972 was het Noorse Parlement uiteengevallen. De arbeiderspartij had zich uit de regering teruggetrokken en in september 1973 werden er nieuwe verkiezingen uitgeschreven. Parlementair gezien was het in Noorwegen dus een chaos en de partijen die gekozen werden bij de verkiezingen in 1973 dienden voornamelijk een einde te maken aan deze politieke chaos en de rust in het land op politiek vlak terug te brengen. 89

Een gevolg van deze gedachte was dat men het vraagstuk over Noorse relaties met de EC uit de sfeer van partijpolitieke aangelegenheden haalde en vanaf dat moment op een strikt technische niet-bevooroordeelde manier te benaderen. Deze nieuwe opstelling ten aanzien van de Europese integratie zorgde ervoor dat de vraag van een hernieuwd Noorse aanvraag voor EC lidmaatschap voor de komende jaren van de agenda verdween en pas weer in de jaren negentig als discussiepunt terugkeerde. 90

Eind jaren tachtig, begin jaren negentig, was er sprake van een beleidsverandering in Noorwegen. Aan deze beleidsverandering lagen drie belangrijke redenen aan ten grondslag. Ten eerste bestond er de onzekerheid over de uitkomst van de EEA onderhandelingen die er niet in slaagde de angsten van uitsluiting van de interne markt weg te nemen bij die landen die zware crises ondergingen zoals Finland en Zweden. Ten tweede kwam de koude oorlog ten einde en dus werden de beperkingen op het gebied van de neutraliteit opgeheven vooral voor Oostenrijk en Finland. Ten derde kwam de opstelling van de EEA niet overeen met de EFTA landen oorspronkelijke verwachtingen over een gezamenlijke besluitvorming met de EU. 91

87 Ibid.

88 Archer, Norway, 54.

89 Ibid., 51.

90 Ibid.

91 Gstöhl, odd out, 21.

Strategie Europese Commissie ten aanzien van Noorwegen in de jaren negentig

Houding EC ten aanzien van toetreding Noorwegen: Opinion Paper 1990

Na het Noorse nee in de jaren zeventig was de EC behoedzaam bij het nieuwe Noorse toetredingsverzoek. Anders dan in de jaren zeventig was Noorwegen medio jaren tachtig op een tal van gebieden al ondergebracht bij de Europese Gemeenschap, echter het had nog geen volledig lidmaatschap. 92

Archer wees op twee belangrijke gebeurtenissen die cruciaal waren voor EFTA-EC relaties en deze relaties belangrijker maakten tegen het eind van de jaren tachtig. Ten eerste was er de uitbreiding van de EG om drie mediterrane lidstaten toe te voegen, te weten Griekenland, Portugal en Spanje. 93 Een vergrote EG zou het voor Noorwegen wellicht aantrekkelijker maken zich alsnog lidmaatschap aan te vragen gezien de vergrote afzetmarkt die er was ontstaan voor Noorse producten.

Ten tweede de komst van de Single European Act in 1986. De uitbreiding met nieuwe lidstaten en de komst van nieuwe gemeenschapswetgeving verbrede en verdiepte de EG wat het aantrekkelijker maken om als land erbij betrokken te worden en juist kostbaar als je als land buiten de EG bleef en geen lidmaatschap aanvroeg. 94 Voor Noorwegen eveneens een goede reden om wederom tot aanvraag van lidmaatschap over te gaan.

De Noorse minister van buitenlandse zaken voelde zich genoodzaakt door de uitbreiding van de EC en de beweging richting een gemeenschappelijke markt om de relaties van Noorwegen met de EC te overwegen in een rapport uit 1987, waarbij de nadruk kwam te liggen op de EC-EFTA link als een vorm van verbeterde relaties tussen de beide kanten. 95

Voor Noorwegen waren er nog twee specifieke redenen. Ten eerste waren er nauwere banden met de Europese Politieke Samenwerking van de EU lidstaten bereikt, waarbij de nadruk lag buitenlandse en veiligheidselement. Daarnaast was de EU een belangrijke ontvanger van Noorse olie geworden, wat de EU hielp om zich te bevrijden van de substantiële afhankelijkheid van bronnen uit het Midden Oosten. Het feit dat EU in toenemende mate olie uit Noorwegen ging exporteren,

92 Archer, Norway, 49.

93 Ibid. 50.

94 Ibid.

95 Archer, Norway, 56.

zorgde ervoor dat het deel van Noorse totale export naar de EC toenam van 47 procent in 1963 naar 70 procent in 1980.⁹⁶

In 1989 spoorde de toenmalige voorzitter van het Europees Parlement, Jacques Delors, de EVA – landen (waaronder Noorwegen) aan om zich te beraden over een gestructureerd partnerschap. Deze oproep kreeg gehoor toen onder andere Noorwegen op 2 mei 1992 in Portugal de overeenkomst over de Europese Economische Ruimte (EER) ondertekende.⁹⁷

Dat Noorwegen zich aansloot bij de EER zorgde ervoor dat het al een hoog integratieniveau ten aanzien van de EG ontwikkelde en het zou een groot deel van datgene wat de EG had bereikt, het zogenaamde ‘acquis’ toepassen wanneer de EER in werking trad. Dit gold zowel voor de vier vrijheden (voetnoot) als voor sociaal beleid, milieu, vennootschapsrecht, consumentenbescherming en wetgeving op het gebied van mededinging.⁹⁸

Op 25 november 1992 diende mevrouw Gro Harlem Brundtland, eerste minster van Noorwegen, bij de raad van de EG de aanvraag van het Koninkrijk Noorwegen voor lidmaatschap van EGKS, EEG en EVA in. ⁹⁹ Belangrijk argument wat de EC had voor Noorse toetreding was het feit dat het sinds lang tot de tien belangrijkste handelspartners van de Gemeenschap behoorde. Daarnaast had het zich op monetair vlak positief opgesteld, doordat het als eerste land buiten de EG zijn valuta unilateraal koppelde aan de ECU.¹⁰⁰

Strategie waar de EC naar keek bij het toetredingsverzoek van Noorwegen in 1992 was of het kon voldoen aan de voor dat moment toekomstige EMU eisen. Tevens wees dit advies dat de reactivering van de economie in grote mate rekening moest houden met de hoge kosten van de overheid. Maatregelen die vervolgens werden genomen om deze hoge kosten in te dammen, pasten in het kader waarbinnen te zijner tijd in de EG een monetaire samenwerking kon worden ingesteld.¹⁰¹

⁹⁶ Ibid. 50.

⁹⁷ Bulletin van de Europese Gemeenschappen Supplement 2/93 De uitbreiding: een uitdaging. Advies van de Commissie inzake de toetredingsaanvraag van Noorwegen. (Brussel 2003) 9.

⁹⁸ Supplement 2/93, 9.

⁹⁹ Ibid. 7.

¹⁰⁰ Ibid. 10.

¹⁰¹ Ibid. 15.

Algemene strategie in jaren negentig

De strategie van de EC in de jaren negentig ten aanzien van toetreding werd verwoord door het verdrag van de EU wat bekrachtigd werd in 1992. Volgens dit verdrag moest een staat die een toetredingsaanvraag indient, in dit geval Noorwegen, voldoen aan drie basisvoorwaarden: Europese identiteit, democratisch bestel en eerbiediging van de mensenrechten. Noorwegen voldeed aan deze voorwaarden. Echter, moest het ook bereid zijn de regels en structuur van de EG, zoals die bestaan na de inwerkingtreding van het Verdrag van de EU.¹⁰²

De EC ondervond echter ook moeilijkheden bij de onderhandelingen over Noors lidmaatschap in de jaren negentig. Het weigerde in te gaan op een wens van de Noorse centrumpartij om Noorwegen vrij te stellen van bepaalde EC regelgeving. Deze regelgeving had betrekking op het feit dat Noorwegen toestemming zou krijgen Noorse zaken te bevoordelen boven buitenlandse investeerders.¹⁰³ Strategie achter advies van de EC ten aanzien van het toetredingsverzoek in de jaren negentig was dat het zich in haar analyse concentreerde op de gebieden waarvoor de gevolgen van de toetreding het grootst zouden zijn en die waarschijnlijk de belangrijkste onderwerpen in het kader van de toetredingsonderhandelingen zouden opleveren. In het geval van Noorwegen waren de onderwerpen landbouw en visserij.¹⁰⁴

EC strategie ten aanzien van visserij

Op het gebied van visserij zag de EC veel voordeel bij toetreding van Noorwegen. In haar advies stelde het dat door toetreding van Noorwegen de tonnage van de visserijvloot van de EG met zeventien procent zou toenemen. Belangrijker nog was het feit dat aangezien Noorwegen jaarlijks twee miljoen ton aanvoerde, en de EG haar positie in de visserijsector hierdoor zou versterken en op de ranglijst na China en Japan komen.¹⁰⁵ Uit bovenstaande blijkt dus dat Noorwegen interessant is om de positie van de EG in de wereld te versterken.

¹⁰² Ibid. 35.

¹⁰³ Archer, Norway, 56.

¹⁰⁴ Supplement 2/93, 7

¹⁰⁵ Supplement 2/93, 18.

EC voorzag ten aanzien van visserij als grootste probleem de modaliteiten voor wederzijdse toegang tot de wateren en de bestanden. Hekel punt vormt onder andere de gerichte visserij op haring voor de productie van visolie en vismeel. Deze gerichte visserij werd weliswaar toegestaan in Noorwegen, maar verboden in de EG.¹⁰⁶

EC strategie ten aanzien van energie en milieu

Ten aanzien van het milieubeleid zag de EC Noorwegen als een welkome versterking. Dit omdat Noorwegen zich had ingespannen om in eigen land milieuoverwegingen een rol te laten spelen in andere beleidssectoren om op zo'n wijze tot een duurzame ontwikkeling te komen.¹⁰⁷

Ten aanzien van energie was Noorwegen ook meer dan welkom. Als belangrijkste producent en exporteur van olie en gas, betekende toetreding tot de EG, dat de afhankelijkheid van de EG van de invoer van koolwaterstoffen uit derde landen zou verminderen.¹⁰⁸

In aansluiting op bovenstaand punt hechtte de EC ook veel waarde aan de in belang toenemende ontwikkeling van de aanzienlijke Noorse offshore-gasvoorraden, die dan vooral gericht zal zijn op de EG.¹⁰⁹

Hierop voortbordurend stelde de EC dat Noorse toetreding zou leiden tot een versterking van de positie van de EG in externe energiebetrekkingen, zoals de dialogen tussen consumenten en producenten. Ten aanzien van energie had de EC de volgende strategie wat gekenmerkt werd door deregulering en invoering van concurrentie in de elektriciteitssector. ¹¹⁰

Waar energie weinig problemen opleverde, was het gebied van de transportsector problematischer. Daarom stelde de EC in zijn advies dat de EG moest vaststellen of het niveau van ondersteuning verenigbaar was met het acquis communautaire met betrekking tot mededinging. ¹¹¹

Ten aanzien van milieu zag de EC voordelen in toetreding van Noorwegen. Een groot deel van Noorwegen bestond namelijk uit Arctische en subarctische regio's. De Noorse klimatologische en demografische kenmerken zouden de regionale en sociale diversiteit van de EG vergroten; met dit aspect diende rekening te worden gehouden bij het structuurbeleid van de EG.¹¹²

¹⁰⁶ Ibid. 19.

¹⁰⁷ Ibid. 20.

¹⁰⁸ Ibid. 20.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Ibid. 21.

¹¹¹ Ibid. 23-24.

¹¹² Ibid. 24.

EC strategie ten aanzien van economische ontwikkelingen

EC was in de veronderstelling, afgaande op het advies uitgebracht in de jaren negentig, dat toetreding van Noorwegen in overeenstemming met artikel 0 van het Verdrag van Maastricht, toetreding tot de Europese Unie zou moeten zijn, wat gekenmerkt werd door de totstandbrenging van een Economisch en Monetaire Unie welke uiteindelijk zal resulteren in één munt.¹¹³

Noorwegen was echter niet bereid om haar sterke Kroon af te staan en over te gaan op de Euro. Dit zorgde dus voor een probleem met betrekking tot de toetreding van Noorwegen. Met betrekking tot de economie stelt de EC dat de Noorse economie te maken heeft met een structurele zwakheid. Zo steeg de werkloosheid in de periode 1987-1992. Zo zijn de overheidsfinanciën verslechterd. In het bijzonder de vastelandseconomie heeft te kampen met structurele zwakheden.¹¹⁴

EC zag echter ook een gunstige economisch aspect als Noorwegen zou toetreden tot de EU. De commissie merkte namelijk op dat Noorwegen al een hoog integratieniveau heeft doordat in de jaren tachtig verdragen waren ondertekend met betrekking tot nauwere economisch samenwerking.¹¹⁵ Daarnaast waren de Inflatie en de financiële positie van de Noorse overheidssector ten tijde van het toetredingsverzoek gunstiger dan in de meeste EU landen.¹¹⁶

EC strategie ten aanzien van Subsidies op gebied van alcohol en tabak

Een ander probleem vormde een reeks accijnzen die in Noorwegen werd geheven op gebied van alcohol en tabak. Deze accijnzen waren fundamenteel anders gestructureerd dan de geharmoniseerde rechten die al in de hele EG van toepassing waren. De nationale wetgeving zou dan ook moeten worden aangepast, wilde Noorwegen succesvol willen toetreden tot de EG. ¹¹⁷EC drong er dus met klem op aan dat Noorse wetgeving op een aantal punten diende te worden aangepast.

Tevens wees de EC op het monopolie wat Noorwegen voert op alcohol voor industriële of farmaceutische doeleinden. EC wees erop dat nationale wetgeving in overeenstemming diende te worden gebracht met de verplichtingen die voortkwamen uit de EER-overeenkomst, die een dergelijk monopolie niet goedkeurde. (27)

¹¹³ Supplement 2/93, 5.

¹¹⁴ Ibid. 11.

¹¹⁵ Ibid.9.

¹¹⁶ Ibid.15.

¹¹⁷ Bulletin van de Europese Gemeenschappen Supplement 2/93, 25.

EC strategie ten aanzien van Ontwikkelingssamenwerking

Ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking leverde Noorwegen een positieve bijdrage aangezien het, net als de EG, aanzienlijke bedragen aan het ontwikkelingsbeleid uitgaf. Om deze reden voorzag de EC een strategie waarbij het een belangrijke bijdrage kon leveren aan het tot stand brengen van een gemeenschappelijk ontwikkelingsbeleid.¹¹⁸

Strategie ten aanzien van landbouwbeleid

Ten aanzien van het landbouwbeleid voorzag de EG grote problemen. Echter voerde de Noorse regering hervormingen uit om haar landbouwbeleid meer af te stemmen op het GLB.¹¹⁹

De EG moest nagaan of de Noorse steunregeling verenigbaar was met het beleid en de wetgeving van de EG, waaronder het beleid over overheidssteun. De EG was het namelijk wel eens met het doel dat Noorwegen nastreefde, namelijk het in stand houden van de landbouw in marginale gebieden.¹²⁰

Het overnemen van het 'acquis' van de Gemeenschap in de landbouwsector zou voor moeilijkheden zorgen. Daarnaast diende het regionaal beleid van Noorwegen te worden afgestemd met het 'acquis' van de gemeenschap. ¹²¹

¹¹⁸ Ibid. 31.

¹¹⁹ Ibid. 35.

¹²⁰ Ibid. 16.

¹²¹ Commissie van de Europese Gemeenschappen, De uitbreiding: een uitdaging. Advies van de Commissie inzake de toetredingsaanvraag van Noorwegen: Bulletin van de Europese Gemeenschappen. Supplement 2/93 (Brussel 1993) 35.

Conclusie

De vraag die gesteld werd aan het begin van deze scriptie was wat de strategie was van de EC ten aanzien van Noorwegen en in hoeverre deze strategie veranderde van de jaren zeventig tot aan 1993, een periode waarin Noorwegen tot tweemaal toe een toetredingsverzoek deed tot de EG en in het geval van de jaren negentig de EU.

Om tot een goed antwoord te komen is gebruikt gemaakt van primaire bronnen van de EC, te weten de opinie met betrekking tot de Noorse lidmaatschapsaanvraag in de jaren zeventig en de opinie met betrekking tot de Noorse lidmaatschapsaanvraag in de jaren negentig.

Wat opviel is dat de strategie in de jaren negentig anders was dan in de jaren zeventig. Redenen voor de gewijzigde strategie lagen in de politieke ontwikkelingen die plaatsvonden in de jaren zeventig tot jaren negentig. Niet alleen kwam de koude oorlog ten einde, maar ook traden er nieuwe landen toe tot de EG. (noot nieuwe landen)

In de jaren zeventig was de strategie van de EC ten aanzien van Noorwegen gefocust op de landbouw en de economie. In de jaren negentig maakte de landbouw eveneens onderdeel uit van de strategie. Op het aspect van de landbouw wijzigde de strategie dus niet.

Noorwegen had sinds de aanvraag van lidmaatschap eind jaren zestig een ontwikkeling doorgemaakt, waarbij het op steeds meer terreinen aan de EG gebonden raakte. Dit gegeven zorgde ervoor dat de aanvraag in de jaren negentig in een ander licht werd bekeken, aangezien Noorwegen. (noot 9/1992)

De hoofdvraag kan beantwoord worden door te stellen dat de strategie van de EC ten aanzien van Noorwegen wijzigde, doordat in de jaren zeventig Noorwegen tegelijk met Engeland en Denemarken een aanvraagverzoek deed, terwijl in de jaren negentig Noorwegen met Zweden een aanvraagverzoek deed.

Case 1 en 2

De commission papers van de EC verschaften meer duidelijkheid over de positie van de EC. Uit deze papers is gebleken dat de EC Noors lidmaatschap toejuichte, maar tevens valt op dat men niet volledig positief tegenover lidmaatschap stond, aangezien zij enkele heikele punten zagen, met name op het vlak van de landbouw en de visserij.

In dit paper is vooral gekeken naar de strategiewijziging van de Europese Commissie in de jaren 1970-1995, maar is tevens gekeken hoe het Noorse Parlement tegenover toetreding stond. Dit om een compleet beeld te schetsen van Noorse aanvraagverzoeken in de jaren zeventig en negentig.

Was het beleid in de jaren zeventig er nog vooral op gericht om de gemeenschappelijke markt te vergroten, daar was het in de jaren negentig anders. In de jaren zeventig zat Europa nog midden in de Koude Oorlog, terwijl in de jaren negentig deze oorlog ten einde was.¹²²

De EU ging zich na de val van de muur richten op uitbreiding naar Oost-Europa. Tevens nam het de aanvraag van Noorwegen in behandeling. Ondanks het feit dat Noorwegen in de jaren zeventig een aanvraag had gedaan en vervolgens het lidmaatschap afwees, had de EC Noorwegen in 1992 er toch graag bij willen hebben.

Redenen hiervoor waren de stabiele economie, de sterke militaire bron en de aanwezigheid van natuurlijke bronnen in de vorm van olie en gas. Dat wederom het Noorse volk spelbreker was, komt voort uit de angst die bij het volk leefde, vooral bij de boeren en vissers, om beleidsautonomie af te staan aan Brussel.

Archer en Gstöhl

In de literatuur over Noorwegen was weinig aandacht voor de rol van de EC en juist meer voor de redenen aan Noorse kant voor toetreden. In deze scriptie zijn de theorieën van Archer en Gstöhl aan bod gekomen. Beide auteurs schonken veel aandacht aan de rol van het Noorse volk bij de toetredingsverzoeken van Noorwegen voor de EG.

Zowel Archer als Gstöhl behandelen het verloop rond de toetredingsverzoeken van Noorwegen. Daarbij legde Archer in zijn boek de nadruk op het toetredingsverzoek in de jaren negentig, terwijl Gstöhl zowel oog heeft voor het toetredingsverzoek in de jaren zeventig als dat in de jaren negentig.

¹²² Supplement 2/93, 10.

Kern van Archers theorie is dat Noorwegen in de afgelopen decennia meer en meer richting de EU bewoog. 123 terwijl het belangrijkste punt in de theorie van Gstöhl was dat hoe rijker een kleine staat was binnen Europa, hoe minder het zich Europees voelde. 124 In het geval van Gstöhl bewoog Noorwegen zich in de afgelopen decennia dus verder van de EU.

Wat bij beide auteurs werd gemist, is dat zij weinig aandacht schonken aan de rol van de EC bij het toetredingsverzoek van Noorwegen. Door de behandeling van de opinies van de EC uit de jaren zeventig en negentig heeft deze scriptie getracht meer duidelijkheid te verschaffen over de rol van de EC tijdens de onderhandelingen met Noorwegen over lidmaatschap van de EG.

Uit de opinies is duidelijk geworden dat er zowel in de jaren zeventig als de jaren negentig problemen bestonden in de optiek van de EC met betrekking tot Noorwegen. Deze problemen lagen in beide aanvraagverzoeken op het vlak van de landbouw en de visserij. 125

Andere problemen, zoals met betrekking tot de subsidies op alcohol en medicijnen, een probleem wat bij het toetredingsverzoek in de jaren zeventig speelde, werd in dezelfde periode een oplossing voor gevonden. 126

Uit de opinies is gebleken dat de EC niet alleen problemen zag bij de toetreding van Noorwegen tot de EU, maar ook voordelen. Zo zou de gemeenschappelijke markt worden uitgebreid en zou de EU verrijkt worden met een welvarende lidstaat. Reden voor dit laatste lag aan het lage inflatie – en werkloosheidscijfer in Noorwegen. Tevens zou het exportvolume op het olie -en gas aanzienlijk toenemen. 127 Bovendien wees de opinie uit 1992 op het feit dat Noorwegen een beleid ten aanzien van milieu- en ontwikkelingssamenwerking voerde wat goed aansloot op het beleid van de EU.

Er was een strategiewijziging merkbaar bij de EC in de toetredingsonderhandelingen van de jaren negentig ten opzichte van die van de jaren zeventig. Reden voor deze strategiewijziging lag in het feit dat Noorwegen in de tussenliggende periode door het sluiten van associatieverdragen op steeds meer beleidsterreinen bij de EU was aangesloten. 128 Het gevolg van bovengenoemde ontwikkeling, was dat de EC positief stond in de onderhandelingen over volledig lidmaatschap met Noorwegen in de jaren negentig.

123 Archer, Norway 194.

124 Gstöhl, odd out, 3.

125 Ibid.

126 Bulletin van de Europese Gemeenschappen Supplement 2/93, 25.

127 Ibid. 24.

128 Archer, Norway 194.

Resultaten scriptie

De belangrijkste resultaten van deze scriptie liggen op het gebied van de toetredingsverzoeken in de jaren zeventig en negentig voor lidmaatschap van de EG door Noorwegen. Deze scriptie heeft proberen te beschrijven in hoeverre er een strategiewijziging was bij de Europese Commissie ten aanzien van de toetredingsonderhandelingen met Noorwegen over lidmaatschap van de EG in de jaren zeventig en jaren negentig.

Kernargument van deze scriptie is, dat de houding van de EC ten aanzien van Noorwegen in deze periode veranderde, doordat Noorwegen in de tussenliggende tijd door middel van het aangaan van associatieverdragen steeds nauwer verbonden raakte met de EG.

Een andere belangrijke verandering ligt op beleidsterreinen. Waar de EC in de jaren zeventig haar strategie voornamelijk toespitste op de afstemming van beleid op drie kandidaat-lidstaten te weten Engeland, Denemarken en Noorwegen, daar had het in de jaren negentig een andere benadering voor Noorwegen gezien diens nauwere binding met de EG in de jaren daarvoor.

De andere benadering had ook te maken met de gewijzigde doelen die de EC voor ogen had met Europese integratie. Begin jaren negentig was de Europese integratie namelijk een nieuwe fase ingegaan, door de afronding van de gemeenschappelijke markt en het toewerken naar een economische unie. Gezien het feit dat Noorwegen over een sterke economie beschikte met een laag inflatie – en werkloosheidscijfer was het de EC eraan gelegen hen bij de EU te betrekken. 129

Een belangrijke constante in de strategie rondom toetredingsverzoeken van Noorwegen vormt de inspanningen die de EC heeft verricht om op het gebied van de landbouw en de visserij overeenstemming te bereiken met Noorwegen. Eveneens een constante als reactie op het beleid vormt de weerstand van het Noorse volk op het weigeren van afstaan van beleidsautonomie op het gebied van landbouw en visserij. 130

129 Ibid.15.

130 Ibid.

Epiloog

In de epiloog is een toekomstbeeld geschetst van de ontwikkeling van de betrekkingen tussen Noorwegen en de Europese Unie. Hierbij zijn actuele kwesties genoemd ter ondersteuning van de huidige Noorse houding ten aanzien van verdere Europese integratie.

Noorwegen bleef na 1994 in de EEA wat hen toestond in de deelname van de EU interne markt maar voorzag hen niet veel te zeggen in het besluitvormingsproces. De EEA had veel van diens politieke draagkracht verloren na het vertrek van Oostenrijk, Finland en Zweden en bestond enkel nog uit Noorwegen, IJsland en Liechtenstein.¹³¹

Sinds 1994 is de Noorse relatie met het proces van Europese integratie, zoals geleid door de EU zo nauw mogelijk zonder dat er sprake is van volledig lidmaatschap.¹³² Zo is het gebonden aan de EU door middel van de EEA en heeft het een relatie met de EU lidstaten opgebouwd in de gebieden van defensie-, veiligheid-, - justitiële- en politiezaken.¹³³

Anno 2012 gaat Europa gebukt onder een zware financiële crisis. Landen als Griekenland en Spanje zijn amper in staat aan de begrotingsregels te voldoen, waardoor eurosceptici in Noorwegen gesterkt worden in hun overtuiging dat volledige aansluiting bij de EG niet wenselijk is. Toch gaan er geluiden op in de wetenschappelijke wereld dat Noorwegen op termijn wellicht wel volledig zal aansluiten. Redenen die zij hier voor noemen zijn onder andere nauwere samenwerking op essentiële beleidsterreinen. De vraag is nu of Noorwegen ooit volledig zal toetreden tot de EG. Aan de hand van het artikel van Ase kan een toekomstbeeld worden geschetst. In de laatste jaren wezen peilingen uit dat de Noren weer wat positiever tegenover de Europese Unie stonden. Of een dergelijke houding tot een derde lidmaatschapsaanvraag zal leiden, blijft in het midden.¹³⁴

¹³¹ Gstöhl, *odd out*, 22.

¹³² Archer, *Norway*, 188.

¹³³ *Ibid.* 170.

¹³⁴ A. Bjontegard, *Norway's EU compatibility: International Tax Review* London 6, no. 1 (Dec 1994/Jan 1995), 29.

De verwachting is, dat dit lidmaatschap er voorlopig nog niet komt, gezien de huidige economische crisis die de Europese Unie doormaakt en de moeite die het heeft de eenheid te bewaren en de economisch zwakste landen Griekenland en Spanje financiële steun te bieden. 135

Archer wees erop dat Noorwegen juist belang had bij volledig lidmaatschap van de EU. Daarbij wees hij op de export van olie, gas en zalm. Hoewel Noorwegen tot dusver deze goederen in beperkte mate naar de EU lidstaten kon exporteren, meent Archer dat EU lidmaatschap Noorwegen in staat zou stellen om onderdeel te gaan uitmaken van het besluitvormingsproces. De EEA had volgens hem al aangetoond dat Noorwegen vertrouwd raakte met de gewoontes en instituties van de EU.¹³⁶

135 Bjontegard, Norway's EU compatibility, 29.

136 Archer, Norway, 191.

Literatuurlijst

Officiële bronnen

Commission of the European Communities, The Enlarged Community, Outcome of the negotiations with the applicant states in: *Supplement 1/72 - Bulletin of the European Communities* (Brussel 1972)

Bulletin van de Europese Gemeenschappen Supplement 2/93 De uitbreiding: een uitdaging. Advies van de Commissie inzake de toetredingsaanvraag van Noorwegen. (Brussel 2003)

Secundaire bronnen

Archer, C., Norway outside the European Union. Norway and European integration from 1994 to 2004 (Oxon 2005).

Bjontegard, A., Norway's EU compatibility: *International Tax Review* London 6, no. 1 (Dec 1994/Jan 1995),

Dedman, M.J., *The Origins and Development of the European Union 1945-95. A history of European integration* (London 1996)

Dinan, D., *Europe Recast. A History of European Union* (New York 2004).

Beeldbron voorblad: *Die Welt. Unabhängige Tageszeitung für Deutschland*. Herausgeber Kremp, Herbert. 27.09.1972, Nr. 225. Hamburg: Die Welt.

Gstöhl, S., Switzerland, Norway and the European Union. The Odd Ones Out? In: *Euryopa articles & conférences 2-1996* (Genève 1996)

Laursen, F., *Small Powers at sea. Scandinavia and the New International Marine Order* (Dordrecht 1993).

Digitale bronnen

<http://eur-lex.europa.eu/JOIndex.do?ihmlang=en> geraadpleegd: 07-05-2012

<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/ojOverview.cfm?CL=en> geraadpleegd: 07-05-2012

<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/recherche.cfm?CL=en> geraadpleegd: 07-05-2012

http://www.eui.eu/flora_ahue/jsp/ahue/search_form.jsp geraadpleegd: 07-05-2012

<http://www.cvce.eu/> geraadpleegd: 8-5-12

<http://aei.pitt.edu/cgi/search/advanced> geraadpleegd: 8-5-12

www.ena.lu geraadpleegd: 07-05-2012

<http://europa.eu.int/comm> geraadpleegd: 07-05-2012

<http://www.eu-norway.org/eu/History/> geraadpleegd 23-04-2012

http://ec.europa.eu/enlargement/archives/key_documents/reports_2001_en.htm geraadpleegd op 23-04-12

http://publications.europa.eu/index_nl.htm geraadpleegd op 23-04-2012

<http://www.eif.oeaw.ac.at/publications/index.php> geraadpleegd op 31 maart

<http://aei.pitt.edu/aei-eu.html> geraadpleegd op 31 maart

<http://www.eu-norway.org/eu/History/> geraadpleegd 23-04-2012

http://www.zei.uni-bonn.de/front-page?set_language=en geraadpleegd op 31 maart

<http://eiop.or.at/eiop/index.php/eiop> geraadpleegd op 31 maart

<http://eiop.or.at/erpa/> geraadpleegd op 31 maart

[ena.lu](http://www.ena.lu) geraadpleegd op 31 maart

http://www.hf.uio.no/iakh/forskning/prosjekter/fosam/nettverk/oslo-international/network_members/senior-scholars/helge_pharo.html geraadpleegd op 31 maart

<http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=105513582> geraadpleegd op 31 maart

http://eeas.europa.eu/search/index_en.htm geraadpleegd op 23-04-12

http://www.svrez.gov.si/en/areas_of_work/archive_eea_enlargement/ geraadpleegd: 23-04-12

http://ec.europa.eu/historical_archives/index_en.htm geraadpleegd: 23-04-12

<http://www.eui.eu/Research/HistoricalArchivesOfEU/UsefulLinks.aspx> geraadpleegd: 23-04-12

<http://aei.pitt.edu/view/subjects/> geraadpleegd: 23-04-12

<http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/en/009cd2034d/In-the-past.html> geraadpleegd 23-4-12

http://ec.europa.eu/libraries/doc/index_nl.htm Geraadpleegd: 23-04-12

http://ec.europa.eu/enlargement/index_nl.htm Geraadpleegd: 23-04-12

www.europa-nu.nl/id/vhspql61conk/nieuws/van_barroso_mag_noorwegen_morgen_bij_eu?ctx=vgaxlcr1jzld geraadpleegd: 23-04-12

http://www.europa-nu.nl/id/vh7ip6kchyyo/europees_parlement_zwengelt geraadpleegd: 23-4-12

<http://www.consilium.europa.eu/documents/archives?lang=en> geraadpleegd: 23-4-12

http://europa.eu/documentation/archives/index_en.htm geraadpleegd: 23-04-2012

http://nl.wikipedia.org/wiki/Noorwegen_en_de_Europese_Unie geraadpleegd: 23-04-2012

http://www.coe.int/t/dgal/dit/ilcd/default_en.asp#myGallery-picture%2814%29 geraadpleegd: 23-4-2012

http://ec.europa.eu/fisheries/cfp/international/agreements/norway/index_en.htm geraadpleegd 23-4-2012

http://ec.europa.eu/archives/index_en.htm geraadpleegd: 8-5-12

http://europa.eu/documentation/official-docs/white-papers/index_en.htm geraadpleegd: 8-5-12

http://ec.europa.eu/historical_archives/links_en.htm geraadpleegd: 8-5-12